

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM(2022) 209 final)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM(2022) 209 final) (U 69/2022 vp): Asia on saapunut liikenne- ja viestintävaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Pekka Vasara, sisäministeriö
- erityisasiantuntija Pauliina Penttilä, liikenne- ja viestintäministeriö
- lainsäädäntöneuvos Virpi Koivu, oikeusministeriö
- lakimies Tuure Ilmarinen, Liikenne- ja viestintävirasto, Kyberturvallisuuskeskus
- tietosuojavaltuutettu Anu Talus, tietosuojavaltuutetun toimisto
- IT-erityisasiantuntija Riku Kivi, tietosuojavaltuutetun toimisto
- poliisitarkastaja Kimmo Ulkuniemi, Poliisihallitus
- johtava konsultti Antti Laatikainen, WithSecure Oyj
- tietoturva-asiantuntija Topi Toosi, Electronic Frontier Finland - Effi ry
- toimitusjohtaja Elina Ussa, FiCom ry
- toimitusjohtaja Peter Sund, Finnish Information Security Cluster - Kyberala ry edustaen myös Teknologiateollisuus ry:tä
- tekniikan tohtori Timo Kiravuo, Suomen Internet-yhdistys - ISOC Finland
- professori Kimmo Halunen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- asiantuntija Marko Levonen, The International Criminal Police Organization
- Pääesikunta
- DNA Oy
- Elisa Oyj

Valiokunnan lausunto LiVL 12/2024 vp

- Meta
- Telia Finland Oyj
- Pelastakaa Lapset ry

Viitetiedot

Liikenne- ja viestintävaliokunta on aiemmin antanut asiasta lausunnon LiVL 5/2023 vp.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Valiokunta pitää lapsiin kohdistuvan hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan torjumista ensisijaisen tärkeänä ja katsoo, että ongelman ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan tulee löytää uusia, luotettavia ja tehokkaita keinoja. Vastaavasti eri toimijoilla nykyisin jo käytettävissä olevia keinoja ja toimintamahdollisuuksia tulee kehittää edelleen.

(2) Valiokunta käsittelee tässä lausunnossaan uutta puheenjohtajamaan niin sanottua tunnistamismääräystä koskevaa kompromissiehdotusta oman toimialansa eli lähinnä viestintäpalveluiden, tieto- ja kyberturvallisuuden ja viestinnän luottamuksellisuuden näkökulmista.

Kompromissiehdotus tarkoittaisi viestinnän massavalvontaa

(3) Asiantuntijakuulemisessa on painotettu, että puheenjohtajamaan niin sanottu tunnistamismääräystä koskeva kompromissiehdotus mahdollistaisi ja käytännössä sen käyttö myös edellyttäisi laajamittaista viestinnän massavalvontaa.

(4) Kuulemisessa on korostettu, että toimenpiteet eivät olisi palvelun yksilöintiä lukuun ottamatta kohdennettuja, ja ne kohdistuisivat siten kaikkeen toimenpiteiden kohteena olevien palveluiden viestintään. Esimerkiksi suosituissa sosiaalisen median palveluissa päivittäin lähetettyjen viestien määrä on saadun selvityksen mukaan tänä päivänä valtavan suuri, arviolta vähintään yli 200 mrd. viestiä päivässä. Saadun selvityksen mukaan tunnistamismääräykseen liittyvää viestinnän sisällön läpikäyntiä ei kuitenkaan voitaisi kohdistaa kansallisten turvallisuusviranomaisten viestintään.

(5) Sellaisen teknisen järjestelmän laajamittainen käyttöönottoaminen, jolla voidaan puuttua massaluonteisesti viestinnän sisältöihin, on erittäin merkittävä askel viestinnän luottamuksellisuuden toteutumisen kannalta. Asiantuntijakuulemisessa on painotettu, että tämän kaltaisen kerran käytöön otetun teknisen järjestelmän käyttötarkoituksia voi olla sekä teknisesti että poliittisesti helpompaa laajentaa jatkossa siten, että viestinnän sisällöstä voidaan etsiä seuraavaksi jotain muunkaltaista sisältöä.

Valiokunnan lausunto LiVL 12/2024 vp

Palvelujen turvallisuus heikentyisi

(6) Kuulemisessa on myös tuotu esille, että ehdotuksen kaltaisen mallin käyttöönotto heikentäisi tunnistamismääräyksen kohteena olevien palveluiden turvallisuutta ja voisi mahdollistaa myös ulkopuolisille tahoille, esimerkiksi verkkorikollisille ja valtiollisille toimijoille, kuten kolmansien maiden tiedustelupalveluille, toteutuksen hyödyntämisen vihamielisiin tarkoituksiin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotettuun malliin sisältyisi merkittävä väärinkäytösten riski.

(7) Asiantuntijakuulemisessa on katsottu, että ehdotus voisi toteutuessaan todennäköisesti myös johtaa siihen, että tietoturvallisia viestintään käytettäviä palveluja tarjoavia palveluntarjoajia vetäytyisi Euroopan markkinoilta.

Ehdotuksella kierrettäisiin salauksen tarkoitus

(8) Valiokunta pitää sinänsä hyvänä, että ehdotuksella ei puututtaisi suoraan niin sanotun päästä päähän salauksen käyttöön viestien siirrossa tai kielletäisi nimenomaisesti sen käyttöä. Asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin katsottu, että ehdotus puuttua viestinnän sisältöön ennen salauksen käyttöä käytännössä kiertäisi salauksen käytön tarkoituksen.

(9) Perinteisen kirjemaailman näkökulmasta ehdotusta voisi verrata tilanteeseen, jossa posti velvoitettaisiin tarkastamaan kirjeiden sisältö ennen kirjekuorten sulkemista ja tarvittaessa ilmoittamaan lainvalvontaviranomaisille, jos kirjekuori sisältää laitonta sisältöä.

(10) Vahvan salauksen käyttömahdollisuutta on tähän asti pidetty sekä periaatteellisesti että myös käytännössä erittäin tärkeänä viestinnän luottamuksellisuuden, sähköisen viestinnän ja erilaisten sähköisten palvelujen turvallisuuden toteutumisen kannalta.

Hyöty rikostutkinnalle olisi varsin rajallinen

(11) Asiantuntijakuulemisessa on lisäksi tuotu esille, että ehdotuksen hyöty rikostutkinnan kannalta on varsin rajallinen, malli olisi teknisesti haastava toteuttaa ja sitä olisi varsin helppoa kiertää esimerkiksi muuttamalla kuvan tai videon sisältöä tai salaamalla kuva tai videosisältö erikseen käyttäjän päätelaitteessa. Ehdotus koskisi vain entuudestaan tunnettuja CSAM-kuvia tai -videoita eikä se siten puuttuisi niin sanottuun grooming-ilmiöön. Lisäksi sääntelyn soveltamisalan ulkopuolelle jäisi kokonaan niin sanotut hajautetut palvelut kuten Tor-verkko, jota käytetään yleisesti laittoman sisällön levittämiseen. Hajautettuja palveluja ei ole myöskään mahdollista sisällyttää sääntelyn soveltamisalaan, koska niissä ei ole lainkaan yhtä yksittäistä palveluntarjoajaa, joka voisi olla velvoitteiden kohteena.

(12) Asiantuntijakuulemisessa on myös tuotu esille, että ehdotetun mallin tekninen ja käytännön toteutus olisi erityisen haastavaa pienille toimijoille ja toimenpiteiden kustannusten on ajateltu kuuluvan kokonaisuudessaan viestintäpalvelun tarjoajien vastuulle, lukuun ottamatta pieniä- ja mikroyrityksiä. Rikostutkinnan hyötyä rajoittaa asiantuntija-arvioiden mukaan myös se, että ehdotukseen sisältyy palveluntarjoajille kuuluvia oikeuksia vedota esimerkiksi poistomääräysten tekniseen haastavuuteen tai mahdottomuuteen.

Valiokunnan lausunto LiVL 12/2024 vp

(13) Saadun asiantuntijaselvityksen mukaan ehdotuksessa kuvien, videoiden ja viestien tekstisisällön seassa olevien linkkien seulontaan käytettävät tekniset menetelmät ovat perusmuistiossa esille tuodusta näkemyksestä poiketen tänä päivänä vielä siinä määrin epäluotettavia, että ne eivät sovellu käytettäväksi huomattavan suurien viestimassojen seulontaan. Prosentuaalisesti niin sanottujen väärrien hälytysten määrä kyseisen teknologian käytössä voi tuntua pieneltä, mutta seulottavien viestien valtavan suuresta määrästä johtuen myös niin sanottujen väärrien hälytysten määrä olisi käytännössä huomattavan suuri. Näiden väärrien hälytysten myötä kyseisten viestien lähettäjiin kohdistuisi epäily erittäin vakavista rikoksista.

Perusoikeuksien tulee toteutua

(14) Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että rikostorjunnan tarpeita varten luotavat menettelyt ja sääntely täyttävät yleiset perusoikeuksien rajoitusedellytykset ja ovat muutoinkin ongelmattomia luottamuksellisen viestin suojan ja muiden perusoikeuksien näkökulmasta. Asiantuntijakuulemisessa on esitetty vakavia epäilyjä muun muassa ehdotuksen oikeasuhtaisuuden kannalta. Perustuslakivaliokunta arvioinee asiaa tältä osin omassa käsittelyssään.

Johtopäätökset

(15) Valiokunta toteaa, että säännösehdoituksen taustalla olevat yleiset tavoitteet vastaavat myös hallitusohjelman tavoitteita ja kirjauksia. Valiokunta kuitenkin painottaa, että hallitusohjelma ei edellytä tunnistamismääräystä koskevan kompromissiehdotuksen kaltaista sääntelyä.

(15b) Valiokunta pitää lasten oikeuksien toteutumisen kannalta erittäin tärkeänä, että sääntelykokonaisuudessa päästään ratkaisuihin ennen kuin tällä hetkellä voimassa olevan EU-tason sääntelyn voimassaolo päättyy.

(16) Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille useita nykyisin eri viranomaisilla ja muilla toimijoilla käytettävissä olevia keinoja ja ehdotuksia siitä, miten sääntelyssä tarkoitettuja rikoksia voitaisiin torjua ennalta ehkäisevästi ja toisaalta rikostutkinnan keinoin. Esille tuodut keinot liittyvät muun muassa erilaisiin ilmoitusmenettelyihin, terveyspalveluihin pääsyyn, vanhempien rooliin, lapsille ja nuorille suunnattuun opetukseen, viranomaisten kansainvälisen yhteistyön tehostamiseen, tutkintaviranomaisten ja myöskin syyttäjien ja tuomioistuimien kyvykkyyksien vahvistamiseen sekä muun muassa erilaisiin viestintäalan omiin toimenpiteisiin, kuten turvallisten palvelujen suunnitteluperiaatteiden noudattamiseen. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että näitä keinoja kehitetään edelleen ja katsoo, että eri toimijoiden toimien ja toiminnan kehittämisen kokonaisvaikutukset voivat olla yhteenlaskettuna merkittäviä. Lisäksi tulee pyrkiä aktiivisesti löytämään uusia rikostutkinnan kannalta tehokkaita ja luotettavia sekä luottamuksellisen viestin suojan ja muiden perusoikeuksien kannalta linjassa olevia keinoja puuttua ja ehkäistä näitä rikoksia.

(17) Edellä mainittuihin vakaviin ongelmiin ja epäkohtiin viitaten valiokunta ei voi sääntelyn erittäin tärkeistä tavoitteista huolimatta kannattaa nyt käsittelyssä olevaa puheenjohtajamaan tunnistamismääräystä koskevaa kompromissiehdotusta ja katsoo, että Suomen ei tule hyväksyä kyseistä kompromissiehdotusta.

Valiokunnan lausunto LiVL 12/2024 vp

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Liikenne- ja viestintävaliokunta ilmoittaa,

että Suomen on tärkeää aktiivisesti edistää eurooppalaista sääntelyä, jolla voidaan saavuttaa nyt käsittelyssä olevan sääntelyn yleiset tavoitteet; lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja hyväksikäytön sekä sitä koskevan materiaalin ennaltaehkäisyyn ja näiden rikosten selvittämiseen tulee panostaa laaja-alaisesti kehittämällä nykyisin käytettävissä olevia keinoja edelleen sekä huomalla uusia rikostutinnan kannalta tehokkaita, luotettavia ja luottamuksellisen viestin suojan sekä muiden perusoikeuksien kanssa linjassa olevia keinoja puuttua ja ehkäistä näitä rikoksia, ja

että valtioneuvoston kannasta poiketen Suomen ei tule hyväksyä puheenjohtajamaan ehdottamaa tunnistamismääräystä koskevaa kompromissiehdotusta.

Helsingissä 23.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jouni Ovaska kesk
varapuheenjohtaja Timo Furuholm vas
jäsen Marko Asell sd
jäsen Heikki Autto kok
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Petri Huru ps
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Mats Löfström r
jäsen Anna-Kristiina Mikkonen sd
jäsen Jani Mäkelä ps
jäsen Martin Paasi kok
jäsen Pinja Perholehto sd
jäsen Anne Rintamäki ps
varajäsen Onni Rostila ps
varajäsen Jaana Strandman ps
varajäsen Eerikki Viljanen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Juha Perttula